

ZPRÁVA VEŘEJNÉ OCHRÁNKYNĚ PRÁV K MUSLIMSKÝM ŠÁTKŮM VE STŘEDNÍ ZDRAVOTNICKÉ ŠKOLE A UŽÍVÁNÍ NÁBOŽENSKÝCH SYMBOLŮ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ

EVA NEHUDKOVÁ

Abstract: **The Report of the Ombudsperson on the Use of the Muslim Veil at a Secondary Medical School and the Use of Religious Symbols in the Field of Education**

The aim of this contribution titled The Report of The Public Defender of Rights on Muslim Headscarfs at Nursing College and Wearing of Religious Symbols in Educational Institutions is to analyse the “headscarf case” which the Public Defender of Rights dealt with at towards the end of the year 2013 and throughout the year 2014. As wide range of misleading information had appeared in the media, the author of the contribution attempts to clarify and put right certain related matters. Further, she deals with critical arguments of conclusions of the Public Defender of Rights.

Key words: headscarf, education, ombudsman, religious freedom, discrimination

Klíčová slova: muslimský šátek, vzdělávání, veřejná ochránkyně práv, náboženská svoboda, diskriminace

ÚVOD

Odchod muslimské studentky, azylantky původem ze Somálska, ze střední zdravotnické školy kvůli zákazu nosit pokrývku hlavy vyvolal zejména v diskusích na internetu silnou vlnu reakcí, zpravidla negativních, a to bez znalosti skutkových okolností případu. Z kritiky závěrů ochránkyně v případě muslimské dívky byly patrné předsudky a stereotypní vnímání odlišnosti, které však v demokratické společnosti nemohou odůvodnit zásah do náboženské svobody.

Je velmi zarážející, že se diskuse o muslimských šátcích odklonila od faktu, že je náboženská svoboda včetně jejich projevů chráněna čl. 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)¹ a čl. 15 a 16 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).² Náboženský pluralismus a tolerance jsou neoddělitelné od demokratické společnosti a projevy náboženského přesvědčení jednotlivce tak mohou být omezeny pouze odůvodněně při naplnění zákonem vymezených podmínek. Ústavní

¹ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, v aktuálním znění.

² Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

soud zdůraznil, že Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus, tedy především nesmí diskriminovat či naopak bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů, přičemž stát musí být oddělen od konkrétních náboženských vyznání.³

Podle věty první čl. 1 Listiny jsou lidé svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. V zákonné rovině zákonodárce promítl ústavní garanci rovnosti mimo jiné do antidiskriminačního zákona.⁴ Veřejný ochránce práv získal s přijetím antidiskriminačního zákona působnost v oblasti rovného zacházení a má proto od roku 2009 povinnost přispívat k prosazování práva na rovné zacházení se všemi osobami bez ohledu na jejich rasu nebo etnický původ, národnost, pohlaví, sexuální orientaci, věk, zdravotní postižení, náboženské vyznání, víru nebo světový názor. Bylo tedy povinností ochránkyně zabývat se případem dívky, která se na ni obrátila.

Přestože závěry ochránkyně v tzv. „šátkové kauze“ jsou ve zkratce známé, cílem tohoto příspěvku je ještě jednou případ rozebrat a některé mýty uvést na pravou míru.

ZPRÁVA VEŘEJNÉ OCHRÁNKYNĚ PRÁV

Stěžovatelka zanechala studia na střední zdravotnické škole, neboť odmítla na výzvu ředitelky školy odložit muslimský šátek zvaný „hidžáb“, který nezakrývá obličej, ale pouze vlasy, krk a poprsí. Zákaz nosit veškeré pokrývky hlavy byl obsažen ve školním řádu jako obecně znějící pravidlo odůvodněné požadavkem na dodržování společenského chování. Pravidlo původně mířilo především na studenty, kteří nosili ve vyučování kšiltovku či kapuci. Ochránkyně na základě pečlivého zjištění skutkového stavu dospěla k závěru, že aplikace neutrálně formulovaného ustanovení školního řádu v případě stěžovatelky naplnila znaky nepřímé diskriminace ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 antidiskriminačního zákona. Pro konstatování nepřímé diskriminace přitom není rozhodující, zda škola měla v úmyslu muslimskou dívku diskriminovat či nikoli, postačí, že ji na základě zákazu nosit pokrývky hlavy znevýhodnila oproti ostatním. Pro osoby bez vyznání totiž není podrobení se zákazu obecně důležité, pro některé muslimské dívky či například řádové sestry, sikhské chlapce a podobně má však užívání náboženského symbolu zásadní význam.

Ze strany ředitelky školy zazněla různá vyjádření, nejprve v průběhu šetření argumentovala zachováním bezpečnosti a ochrany zdraví při výuce všeobecně vzdělávacích (například při výuce tělesné výchovy) i odborných předmětů. Poté uvedla, že klíčová schůzka první školní den, kdy stěžovatelku odložení šátku vyzvala a ona poté zanechala studia, se ve skutečnosti týkala nedoložení potřebných dokladů o pobytu. Ochránkyně však při odstraňování rozporů ve skutkovém stavu vycházela z vyjádření ředitelky školy před samotnou medializací případu v listopadu 2013. Neprodleně po incidentu první školní den ve střední zdravotnické škole v září 2013 zaslala nevládní organizace ředitele školy dopis, v němž ji upozornila na porušení zákazu diskriminace, vyjádřila pochopení

³ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02 (N 146/28 SbNU 295), dostupné z: <http://nalus.usoud.cz>.

⁴ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

nad možným nedorozuměním a požádala ji o nápravu vzniklé situace. Z odpovědi ředitelky školy na tento dopis jednoznačně vyplývá, že stěžovatelka žádost o zanechání studia podepsala v souvislosti s odmítnutím odložit pokrývku hlavy. Ředitelka školy v dopise rovněž výslovně označila nošení muslimského šátku za nespolečenské.

Ve zprávě o šetření ochránkyně hodnotila i postup České školní inspekce (dále jen „ČŠI“), na kterou se stěžovatelka ve věci také obracela. Ochránkyně dospěla k závěru, že ČŠI nedostatečně zjistila skutkový stav, neboť vycházela pouze z tvrzení školy, přičemž nepřihlédla k prvnímu dopisu ředitelky školy, který stěžovatelka doložila. ČŠI argumentovala především skutečností, že stěžovatelka zanechala studia první školní den, proto „ředitelka školy nemohla stihnout uplatnit zásadu rovného přístupu“. ČŠI vytkla škole pouze tolik, že z ustanovení školní řádu není patrné, že stěžovatelka mohla požádat o výjimku ze zákazu pokrývek hlavy, škola jí tedy neposkytla dostatečné informace. Tato argumentace vyvolává hned dvě zásadní pochybnosti, jednak není zřejmé, z čeho ČŠI usoudila, že výjimka ze zákazu je možná (z veřejně dostupných informací vyplývá, že druhá muslimská dívka zanechala studia po pár měsících, neboť se bez muslimského šátku cítila velmi nepříjemně – lze předpokládat, že případné výjimky by využila, pokud by jí škola skutečně připouštěla), jednak podle platných právních předpisů ředitelka školy nemohla nejen užívání náboženských symbolů omezit školním řádem, ale nemohla ani rozhodovat, zda stěžovatelce náboženský symbol povolí (udělí výjimku) či nikoli.

ČŠI své závěry na základě zprávy ochránkyně přehodnotila a stížnost stěžovatelky uzavřela jako důvodnou; přislíbila, že při další inspekční činnosti bude sledováno, zda ředitelka školy vyslyšela doporučení ochránkyně na opravu školního řádu.

PROČ NELZE ZAKÁZAT UŽÍVÁNÍ NÁBOŽENSKÝCH SYMBOLŮ ŠKOLNÍM ŘÁDEM?

V rámci veřejné debaty zazníval názor, že je přece v kompetenci školy, jak si oblékání žáků či studentů upraví. S tímto názorem nelze zcela souhlasit. Školní řád je skutečně vnitřním předpisem školy, který může stanovit některá pravidla, nesmí však být v rozporu se zákonem, s českým ústavním pořádkem a mezinárodními úmluvami, k nimž se Česká republika zavázala. V případech, kdy se jedná o kšiltovky, čepice nebo kulichy, je legitimní požadovat, aby studenti respektovali zákaz nosit pokrývky hlavy stanovený školním řádem. Zcela jinak je však třeba nahlížet na případy, kdy se žáci a studenti neoblékají „nespolečensky“, ale v souladu se svým náboženským vyznáním.

Užívání náboženských symbolů chrání Úmluva a Listina jako projev náboženské svobody, který lze omezit výhradně na základě zákona, nikoli interního předpisu školy. Přestože Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) chápe zákon podle čl. 9 odst. 2 Úmluvy v širším slova smyslu, například i jako ustálenou judikaturu, Listina v čl. 16 odst. 4 hovoří jasně a přípouští stanovení mezi výhradně zákonem, nikoli předpisy nižší právní síly, ani případnými jinými prameny práva či individuálním soudním rozhodnutím.⁵ V českém právním řádu výslovné zákonné omezení neexistuje, antidiskriminační zákon však upravuje situace, kdy je nerovné zacházení

⁵ JÄGER, P. In WAGNEROVÁ, E. – ŠIMÍČEK, V. – LANGÁŠEK, T. – POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 411–412.

přípustné a není diskriminací. Škola podle ustanovení § 7 odst. 1 antidiskriminačního zákona může omezit náboženské symboly, pokud omezení sleduje legitimní cíl a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné v demokratické společnosti. Za legitimní cíl omezujícího opatření je třeba dosadit ochranu veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, zdraví, morálky/mravnosti, či práv a svobod druhých, tj. možné důvody omezení náboženské svobody obsažené v Úmluvě a Listině.

Ochránkyně posuzovala, zda je ze strany školy odůvodněné zakázat muslimský šátek v rámci teoretické výuky; vzhledem k argumentům ředitelky školy se dále vyjádřila k možnému zákazu nošení muslimského šátku v hodinách tělesné výchovy a při výkonu ošetřovatelské praxe.

V rámci teoretické výuky ochránkyně rozumné odůvodnění ve smyslu zmíněných právních předpisů nenalezla. Dospěla k závěru, že požadavek na dodržování společenského chování v daném případě nelze podřadit pod legitimní cíl ochrany morálky či mravnosti. Odborná literatura⁶ jako příklad ochrany mravnosti uvádí vyloučení těch náboženských praktik, které vyžadují polygamii. Nošení muslimské šátku nezakrývajícího obličej jistě takové intenzity nedosahuje.

Co se týká hodin tělesné výchovy, ochránkyně vyjádřila názor, že by zde opatření omezující projevy náboženského přesvědčení navenek mohlo sledovat legitimní cíl ochrany bezpečnosti a zdraví, nicméně úplný zákaz nenaplnuje požadavek přiměřenosti a nezbytnosti omezujícího opatření. Škola totiž může přijmout mírnější opatření například v podobě sportovních muslimských šátků. Aby škola vyhověla požadavku přiměřenosti a nezbytnosti omezujícího opatření, musí formou dialogu hledat individuální řešení pro konkrétního žáka. Pokud škola přijme individuální opatření zohledňující náboženské potřeby žáka, pak povinná účast na hodinách tělocviku nemusí vést k porušení náboženské svobody.

ESLP otázku nošení muslimského šátku v hodinách tělesné výchovy řešil ve francouzském kontextu, kde vyhodnotil, že vyloučení muslimských studentek ze školy kvůli odmítnutí odložit v hodinách tělocviku muslimský šátek nebylo v rozporu s Úmluvou.⁷ Naproti tomu německý spolkový správní soud rozhodl,⁸ že muslimská dívka nebude uvolněna z koedukativní výuky plavání, tj. společné výuky chlapců i děvčat, pokud má možnost nosit burkini (výraz vznikl spojením slov burka a bikiny). Soud shledal, že alternativa v podobě burkin dívky umožňuje dostát požadavkům na oblékání, které jí ukládá islám, a současně se účastnit školní výuky plavání.

K nošení muslimského šátku při výkonu ošetřovatelské praxe ochránkyně konstatovala, že zákonodárce použití zdravotnického oděvu nijak neupravil; s výkonem zdravotnické praxe v České republice však může být spojena povinnost použít osobní ochranné pomůcky, a to zpravidla na lůžkových odděleních v souvislosti s výskytem infekčních onemocnění, jednotkách intenzivní péče, operačních sálech či v některých dalších provozech. Požadavky na oděv personálu v těchto případech podléhají vyhlášce Ministerstva zdravotnictví č. 306/2012 Sb., o podmínkách předcházení vzniku a šíření infekčních onemocnění a o hygienických požadavcích na provoz zdravotnických za-

⁶ Tamtéž, s. 413.

⁷ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva Dogru proti Francii ze dne 4. prosince 2008 č. 27058/05 a Kervanci proti Francii ze dne 4. prosince 2008 č. 31645/04.

⁸ Rozhodnutí německého Spolkového správního soudu BVerwG 6 C 25.12 ze dne 11. září 2013.

řízení a ústavů sociální péče. Příloha č. 3 této vyhlášky obsahuje zákaz nosit jakékoli šperky na rukou na pracovištích, kde je prováděna chirurgická nebo hygienická dezinfekce rukou. Dále zavádí povinnost zdravotnických pracovníků používat pro operační výkony sterilní ochranný oděv a sterilní rukavice, masku, čepici (ochranná ústní rouška a čepice musí být používána tak, aby zakryla vlasy, vousy, bradu, nos a ústa), obuv vyčleněnou pouze pro dané pracoviště. Jestliže v rámci odborné zdravotnické praxe konkrétní projev náboženského přesvědčení navenek znemožňuje dodržení povinnosti použít osobní ochranné pomůcky, lze jej omezit, neboť ochranné osobní pomůcky mohou představovat přiměřený a nezbytný prostředek k ochraně zdraví.

Z vyjádření stěžovatelky vyplynulo, že v rámci praxe v nemocnici by souhlasila s tím, že šátek odloží. Vzhledem k tomu, že by takové omezení bylo spojeno s povinností použít osobní ochrannou pomůcku v podobě čepice, ochránkyně se důvodně domnívá, že by stěžovatelce nečinilo žádný problém přizpůsobit se uvedeným hygienickým požadavkům.

PŘINESL BY ZÁKAZ ŠÁTKU VĚTŠÍ EMANCIPACI MUSLIMSKÝCH ŽEN?

Někteří kritici závěrů ochránkyně poukazovali na případy, kdy je nošení šátku nedobrovolné. Samozřejmě nelze souhlasit s tím, aby ženy někdo nutil k zahalování. Nelze však odhlédnout od skutečnosti, že se k zahalování muslimské ženy staví různě; některé by rády žili bez šátku a vidí v něm symbol útlu, jiné se bez něj cítí nepříjemně. Důvodem může být vedle náboženství rovněž stud. Pro ženu je vždy snazší se více zahalit, nežli více odhalit.

Ve vztahu ke konkrétnímu případu, kterým se ochránkyně zabývala, je třeba zdůraznit, že muslimskou stěžovatelku skutečně nikdo k zahalování nenutil. V České republice získala azyl, neboť ve své zemi čelila nepříznivému osudu. Stěžovatelka nemá rodiče a ze Somálska utekla, protože se odmítla provdat za muže, kterého jí vybrali příbuzní, a hrozil jí trest smrti ukamenováním.

Zákaz nošení muslimského šátku by nepřinesl větší emancipaci muslimských žen, ať jej nosí dobrovolně či nedobrovolně. V důsledku by takový přístup mohl znamenat odeprání práva na vzdělání, což by byl efekt naprosto opačný, než emancipace žen či genderová rovnost.

ESLP v rozhodnutí S.A.S proti Francii⁹ týkajícím se zákazu zahalování obličejů na veřejnosti připustil, že legitimní cíl může obecně představovat ochrana rovnosti pohlaví, neboť se jedná o ochranu práv a svobod druhých. Podle ESLP ale stát nemůže z důvodu ochrany rovnosti pohlaví zakázat jednání, kterého se žena domáhá v souvislosti s výkonem svých základních práv. V opačném případě by totiž jednotlivci mohli být státem chráněni před výkonem vlastních práv a svobod. Také ochrana lidské důstojnosti nemůže legitimně odůvodnit obecný zákaz zahalování obličejů. Podle ESLP nemůže převažující pohled většiny na rovnost mužů a žen sám o sobě obhájit omezení svobodně

⁹ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci S.A.S. proti Francii ze dne 1. července 2014 č. 43835/11.

zvoleného projevu náboženského vyznání.¹⁰ Jakkoli může být z pohledu ostatních vnímáno zahalování obličeje jako zvláštní, jedná se o výraz kulturní identity a pluralismu.

JSOU ZÁVĚRY OCHRÁNKYNĚ APLIKOVATELNÉ I NA PŘÍPADY UŽÍVÁNÍ KONZERVATIVNĚJŠÍCH MUSLIMSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH SYMBOLŮ, TEDY NIKÁBU ČI BURKY?

Veřejná ochránkyně práv posuzovala individuální případ jedné studentky, nikoli užívání rozličných náboženských symbolů ve vzdělávání obecně. Hidžáb lze spíše připodobnit ke způsobu oblékání řádových sester, než k nikábu či burce. U náboženských symbolů vyžadujících celkové zahalení vyvstávají navíc další relevantní argumenty, které mohou podle českého práva odůvodnit jejich omezení. Vždy je třeba zvažovat konkrétní skutkové okolnosti případu, možnost alternativy, a podobně.

Jak se ukazuje například z judikatury ve Velké Británii,¹¹ která je známá regulací oblékání v podobě školních uniforem, otázka samotné povahy a vzhledu konkrétního náboženského symbolu může být při zvažování, zda se jedná o diskriminaci, velmi významná. Soud totiž musí zodpovědět otázku, zda je opatření, které omezuje určitý náboženský symbol, přiměřené. Jistě nalezne více důvodů pro omezení nikábu či burky, než pro omezení muslimského šátku, židovské jarmulky či sikhského náramku kara.

Není proto pravda, že tolerance ve vztahu k muslimským šátkům automaticky znamená přijetí všech náboženských symbolů ve školách.

ZÁVĚR

V české společnosti vůči muslimům převládají negativní postoje, což potvrzuje i několik průzkumů veřejného mínění. Podle zjištění průzkumu společnosti STEM z roku 2006, „[o] životě muslimů v České republice toho není příliš mnoho známo, o islámu si nemyslí nic dobrého tři čtvrtiny Čechů, šedesát procent z něj má strach“.¹² Průzkum z roku 2010, který se zabýval postoji Čechů vůči extremistickým, rasistickým a xenofobním myšlenkám, ukázal, že většina Čechů vyjádřila vůči muslimům antipatie a nechtěla by s nimi dlouhodobě žít na stejném území. Zároveň zjistil,

¹⁰ BENFQUIH, Y. – OUALD CHAI, S.: Religious signs in public schools: Belgian Council of State shows judicial bravery. In: strasbourgobservers.com [online]. 4. 11. 2014 [cit. 11. 11. 2014]. Dostupné z: <http://strasbourgobservers.com/2014/11/04/religious-signs-in-public-schools-belgian-council-of-state-shows-judicial-bravery/>.

¹¹ Rozhodnutí odvolacího soudu britské Sněmovny lordů ve věci Mandla (Sewa Singh) v. Dowell Lee, rozhodnutí odvolacího soudu Sněmovny Lordů ve věci R on the Application of Begum v. Headteacher and Governors of Denbigh High School, rozhodnutí anglického Vrchního soudu ve věci R on the Application of X v. Headteacher and Governors of Y School, rozhodnutí anglického Vrchního soudu ve věci R (on the Application of Watkins-Singh) v. Aberdare Girl's High School.

¹² TOPINKA, D.: Integrační proces muslimů v České republice – pilotní projekt. Výzkumná zpráva pro Ministerstvo vnitra, 2006, s. 5. In: *Stínová zpráva o stavu rasismu v Evropě za období 2011–2012*, s. 11.

že Češi si o muslimech netvoří názor na základě vlastní zkušenosti, a tyto postoje tedy vychází z předsudků vůči nim.¹³

Stínová zpráva o stavu rasismu v Evropě za období 2011–2012 poukazuje na fakt, že na rozdíl od ostatních menšin se muslimů přímo dotýká stigmatizující nálepka terorismu. Vláda však muslimy za bezpečnostní hrozbu pro Českou republiku nepovažuje. Zprávy Ministerstva vnitra a Bezpečnostní informační služby o vývoji extremismu nezmiňují žádné projevy extremistického chování v rámci muslimské komunity.¹⁴

Některé hlasy volají po přijetí obdobných zákonů jako například ve Francii. V České republice by však obdobná právní úprava s největší pravděpodobností neobstála. Francie realizovala omezující pravidlo v oblasti vzdělávání v roce 2004 zákonem (č. 2004 – 228) zakazujícím na základních a středních veřejných školách nošení symbolů či oděvů, kterými žáci nápadně projevují svoji náboženskou příslušnost. Před Evropským soudem pro lidská práva (dále jen „ESLP“)¹⁵ tuto právní úpravu obhájila, neboť ESLP uznal argument, že ve francouzském prostředí sledovalo zákonné opatření legitimní cíl ochrany veřejného pořádku a ochrany práv a svobod druhých. Dodržení požadavku přiměřenosti odůvodnil tím, že žákům škola nabídla jako alternativu korespondenční vzdělávání. Nelze ponechat bez povšimnutí, že odlišný názor vyjádřil Výbor OSN pro lidská práva, který v tematicky obdobném případě rozhodl, že vyloučení sikhského chlapce ze školy kvůli nošení tzv. „Keskí“ (lehkého kusu tmavého materiálu zakrývajícího a chránícího pro Sikhy posvátné dlouhé vlasy) je jasným omezením svobody náboženského vyznání, zejména práva náboženského vyznání projevít. Výbor OSN pro lidská práva vyzval Francii, aby své právní předpisy přehodnotila.¹⁶

Podle posledního sčítání lidu žije v České republice 3385 muslimů, z toho praktizujících je pravděpodobně méně než 2000, z nichž část tvoří čeští konvertité k islámu, což je počet opravdu nízký (pro srovnání: pro muslimského vyznání je 5–10 % obyvatel Francie, tedy zhruba 3 až 6 miliónů).¹⁷ Česká úprava vychází ze zásady ideologicky a nábožensky neutrálního státu,¹⁸ nikoli požadavku laicismu, tedy striktního oddělení náboženství od veřejného prostoru, včetně veřejného vzdělávání a občanských záležitostí, který má klíčové místo v čl. 1 Ústavy Francouzské republiky z roku 1958.

Je na místě pochybovat o tom, zda by za tak markantně odlišných podmínek byl zákon o omezení náboženských symbolů ve školách, případně veřejném prostoru, v českém prostředí ústavně konformní, a zda by si Česká republika nevysloužila kritiku jak od ESLP, tak od Výboru OSN pro lidská práva. České soudy budou pravděpodobně

¹³ Ministerstvo vnitra, Zmapování postojů veřejnosti v České republice k pravicově extremistickým, rasiistickým a xenofobním myšlenkám a jejich šířitelům s ohledem na integraci menšin a cizinců, s. 27–30, dostupné z: www.mvcr.cz/soubor/zaverecna-zprava-z-vyzkumu.aspx. In: *Stínová zpráva o stavu rasismu v Evropě za období 2011–2012*, s. 11.

¹⁴ MAREŠ, M. et al.: „České militantní neonacistické hnutí (aktuální trendy)“, Analýza pro Ministerstvo vnitra, 2011, s. 6, dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/studie-ceske-militantni-neonacisticke-hnuti-aktualni-trendy.aspx>. In: *Stínová zpráva o stavu rasismu v Evropě za období 2011–2012*, s. 11.

¹⁵ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Aktas proti Francii ze dne 30. června 2009 č. 43563/08.

¹⁶ Rozhodnutí Výboru OSN pro lidská práva ve věci Bikramjit Singh proti Francii ze dne 4. prosince 2012 č. 1852/2008.

¹⁷ Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html>.

¹⁸ Čl. 2. odst. 1 Listiny totiž stanoví: „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání.“

spíše než Francii, následovat Německo, kde Spolkový ústavní soud nedávno rozhodl, že není možné plošně zakázat učitelkám muslimské šátky jen kvůli abstraktním obavám z možného vzniku napětí; nošení šátku lze zakázat pouze v případě, že konkrétní učitel prokazatelně svým chováním ohrožuje náboženskou neutralitu vyučování. Zmíněné rozhodnutí je zásadní mimo jiné z toho důvodu, že na rozdíl od studentů, učitelé vykonávají přímou výchovnou a vzdělávací činnost, ESLP proto jednotlivým státům nechává v otázce užívání náboženských symbolů pedagogy širší prostor pro uvážení.

Autor:

Mgr. Eva Nehudková,

Kancelář veřejného ochránce práv, Oddělení rovného zacházení